

manducandam, et suum sanguinem bibendum; atque ita carnem suam esse vere cibum, sanguinem suum vere potum ad retinendam, fovendam ac nutriendam vitam supernaturalem. Haec omnia praedicata carnem suam, sanguinem suum, oportere manducare carnem Filii hominis, bibere sanguinem eius, carnem esse vere cibum, sanguinem vere potum, a Christo Domino dicta esse et intelligi debere sensu proprio, est evidens ex hisce capitibus.

1°. *Ex necessitate sensus proprii.* Locutiones manducare carnem et bibere sanguinem alicuius sensum *translatum* nullum habent nisi in malam partem, et nominatim in lingua ac usu loquendi notissimo illius gentis, cui Christus loquebatur, habebant sensum *translatum* determinatae significationis de insignibus iniuriis, calumniis, persecutionibus contra aliquem exercitis (1). In locutionibus igitur

(1) De hac significatione inter philologos nulla est dubitatio, confer Psal. XXVI. (hebr. 27.) 2; Iob XIX. 22; Mich. III. 3. Ubi Vulgata Daniel. III. 8; VI. 24. habet verbum *accusare*, in textu chaldaico est: « comedebant frusta (carnem) Iudaeorum; comederant frusta Danielis » (קְרַצְיָהוּן קְרַצְיָהוּי אֲכָלוּ). In novo Testamento Luc. XVI. 1: *diffamatus est*, vertit Syrus: « comedebantur ei frusta (carnes) eius; » Matth. XXVII. 12: « cum accusaretur a principibus sacerdotum, » Syrus: « cum frusta (carnem) eius comederent principes sacerdotum »

אֲכָלוּ מִסֵּם מִן־סֵם nomen *διαβολος* redditur velut nomen iam proprium « comestor carnis » אֲכָלוּ מִסֵּם. Vide Card. Wiseman Lect. II. Bene autem advertatur, hanc constantem significationem *metaphorae* in malam partem esse locutionis complexae *manducare carnem alicuius*. Nam aliud est, quod aliquando doctrina vel sapientia exhibetur sub metaphora panis comedendi vel vini bibendi, ut Prov. IX. 2-5; Ecclesi. XV. 3; XXIV. 29. quae loca superius indicavimus. Commemorationem tamen meretur difficultas, quae adversus hucusque dicta opponi posset ex Iob XXXI. 31. « Dixerunt viri tabernaculi mei: quis det de carnibus eius ut saturemur? » Sed huius loci multiplex est etiam apud ss. Patres interpretatio; alii enim intelligunt, verba esse odii domesticorum adversus Iob (vide s. Gregor. Moral. I. XXII. c. 13. n. 26.); alii item de odio interpretantes, pronomem *eius* referunt non ad Iob sed ad eius hostes; alii recentiores intelligunt non carnes Iob vel inimicorum eius sed liberalem victum hospitibus et pauperibus ab ipso suppeditatum; hebraice enim est: quis dabit (reperiet aliquem), qui de carne (victu) eius non sit saturatus? מִי יִתֵּן מִבְּשָׂרוֹ לֹא נִשְׂבַע. Postremo alii etiam ex Patribus interpretantur de amore flagrantissimo domesticorum erga Iob, quo sensu in

repetitis Christi Domini: « nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, » cum ille sensus metaphoricus ex vi et usu vocum solus possibilis evidenter repugnet ex contextu, non poterat vel a loquente subiici vel audientibus in mentem venire alius ullus sensus quam proprius. Hunc ergo sensum proprium Christus voluit expressum et ab auditoribus intellectum.

2°. *Ex auditorum intelligendi modo et Christi responsione.* Auditores verba illa, « si quis manducaverit ex hoc pane... et panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita, » revera intellexerunt sensu proprio, quo solo dicimus intelligi potuisse: « quomodo potest hic nobis *carnem suam dare ad manducandum?* » Iam hanc ipsam eorum locutionem « *dare carnem suam ad manducandum* » sensu proprio ab eis dictam, et rem obiectam ut impossibilem, Christus suscipit et verbis multo adhuc efficacioribus sexies repetit, revera ita, ut ipsi velut impossibile credere recusabant, futurum esse et fieri debere: « amen, amen dico vobis, *nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem etc.* » Confirmat ergo Christus genuinum esse sensum, quem ipsi intellexerunt; intellexerunt autem de vera et propria manducatione verae et substantialis carnis Filii hominis. Neque contextus orationis sensum metaphoricum, quem adversarii intrudunt, ulla ratione admittit. Quid enim? auditores nulla certe sua culpa intellexerant verba Christi sensu obvio, nec cogitare poterant de metaphora a nullo umquam hominum usurpata vel audita; et quia res verbis expressa videbatur eis impossibilis, proponunt difficultatem secundum hunc sensum a se intellectum: « quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? » Nunc vero divinus magister veritatis his ipsis auditorum verbis, quae illi dixerant sensu proprio, et etiam efficaciore-

sacra liturgia quoque verba accommodantur vel explicantur de Eucharistia. Primae duae interpretationes confirmant quod diximus, in tertia locus hic non pertinet, quarta denique derivata est ex ipsis Christi salvatoris verbis. Tum vero verba, si accipiuntur sensu literali vel typico ut prophetica, non metaphoricâ sed propriâ significatione explicari debere, demonstrat mysterium ipsum, ad quod referuntur. Cf. Pinedam in h. 1.

bus inculcat, ita ut dixerant, omnino fieri debere: « amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis etc., » subiiciens interim ex hypothesi adversariorum suis verbis sensum plane diversum, quam quo auditores ea dixerant, et de quo solo cogitare poterant, nihil scilicet aliud volens quam per metaphoram nemini intelligibilem significare id, quod superius dixerat clarissime, *in ipsum esse credendum!* Atqui haec cum sapientia et bonitate divini magistri omnino pugnant. Resumpsit ergo Dominus verba auditorum sensu, quo ipsi intellexerant, h. e. sensu *de substantiali sua carne vere manducanda et suo sanguine vere bibendo.*

3°. *Ex iis quae secuta sunt.* Sicut verba superiora auditores intellexerant de carne Filii hominis proprio sensu manducanda, ita et repetitas et intensiores declarationes, quibus eum sensum confirmavit, non alia significatione intelligere poterant. Hinc cum viderent, sensum esse clarum, nec tamen suum intellectum Christi auctoritati in obsequium fidei subii cere vellent, « multi ex discipulis eius audientes dixerunt: durus est hic sermo, et quis potest eum audire? » Unde « ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, et iam non cum illo ambulabant » v. 62. 67. In priori parte sermonis quando Dominus fidem postulabat in se ipsum, ut qui de coelo descenderit; murmurabant *Iudaei*. In hac ipsa altera parte initio, ubi dixerat, panem manducandum esse carnem suam, adhuc dicuntur inter se litigasse *Iudaei*. At post declarationem ineluctabilem: « nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem etc., » iam *multi ex ipsis discipulis* conqueruntur, durum esse hunc sermonem, et a sequendo Christo deficiunt. Si adversariorum hypothesis vera esset, causa erroris et consequentis defectionis ac summae calamitatis tandem eo revocaretur, quod verba Christi intelligebant sensu proprio, quem ex usu loquendi solum habere poterant, et non intelligebant sensu metaphoricum, quem omnia adiuncta excluderent. Christus Dominus errorem ortum ex ipsa obvia significatione orationis suae eos dedocere potuisset simplicissima explicatione, nihil aliud illas sententias numquam antea auditas sibi velle, quam quod milles et nunc in prima parte sermonis iterum clarissime di-

xerat, sibi ut misso a Patre fidem habendam esse. Attamen non solum hanc necessariam in hypothesi explicationem non profert, sed perstat in suis verbis, ut ipse ea dixerat et discipuli intellexerant, et ad ea confirmanda appellat ad suam originem coelestem a Patre et ad suam futuram glorificationem. « *Hoc* vos scandalizat? (scilicet *hoc*, quod ipsi appellaverant durum sermonem, quod nihil aliud est quam intellecta ab eis realis manducatio carnis et potio sanguinis Iesu Christi); si ergo videritis Filium hominis ascendentem, ubi erat prius? » Huiusmodi provocationes ad suam coelestem originem et ad glorificationem humanitatis saepius Dominus solebat adhibere, quando proponebat mysteria credenda, quorum non intellectus, sed fides postulatur propter auctoritatem ipsius revelantis cf. Io. I. 51; III. 13; VIII. 14; XIV. 28. 29; Matth. XXVI. 64; imo in prima parte huius ipsius sermonis similia occurrunt, ut v. 46. Praeterea hic specialis erat ratio comparandi duplex *mysterium carnis suae*, unum *glorificationis et ascensionis ad Patrem*, ex quo alterum *status sacramentalis*, sin minus tunc temporis, saltem postea in Ecclesia facilius caperetur; sicut revera Patres mysteria carnis Christi in Eucharistia illustrant provocando ad statum eius totum supernaturalem *deificationis* per unionem hypostaticam, et glorificationis per resurrectionem ac sessionem ad dexteram Patris. « In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi... *corpus enim Dei corpus est spirituale* (cf. 1. Cor. XV. 44.); *corpus Christi corpus est divini spiritus, quia spiritus Christus* » s. Ambros. de myster. c. 9.

Ex hac porro ad suam divinitatem et ad glorificationem suae humanitatis appellatione Dominus concludit, rem propositam esse *ordinis supernaturalis*, non autem naturalis. Hunc enim sensum videntur praeseferre verba: « spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam » (1), si ge-

(1) Possent etiam haec verba accipi *de sublimiori et supernaturali intelligentia* contra intelligentiam carnalem; ex qua oriebatur Iudaeorum incredulitas. Quoad hanc significationem confer Rom. VIII. 5. seqq.: « prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita et pax, » et alia loca passim in novo Testamento. « Caro mea est pro mundi vita. *Hoc quando caperet caro*, quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod

nerice spectentur; si vero *modus quo res sit supernaturalis*, definiatur, *spiritus* est ipsa divinitas Christi, qua eius caro est vivifica, cui opponitur *caro* seu natura inferior ex se et seiunctim a divinitate spectata. Cf. 1. Pet. III. 18; Rom. I. 3. 4; 2. Cor. XIII. 4. Unde et verba, quae dixerat de manducatione carnis suae, sunt *supernaturalia et vivificantia* tum ratione eius, a quo dicuntur, tum ratione rei quam dicunt: « verba quae ego locutus sum vobis, *spiritus et vita sunt* » (1). Ideo eis respondere debet fides supernaturalis per gratiam: « sunt quidam ex vobis, qui non credunt... Propterea dixi vobis, nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei

non capit caro... Hoc enim exhorruerunt, hoc non posse fieri putaverunt. Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi esse non negligunt; fiant corpus Christi, si volunt vivere de spiritu Christi » s. August. in Io. tract. 27. n. 13.

(1) Chrysostomi commentarius in hanc partem orationis ita habet, « *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam*; hoc est, quae de me sunt, oportet *spiritualiter* audire, qui enim *carnaliter* audit, nihil lucratur, nec quidquam utilitatis percipit. *Carnale* erat disceptare, quomodo de coelo descenderit, et putare filium Ioseph eum esse, et illud quod aiebant, quomodo potest nobis carnem suam dare ad manducandum? haec omnia *carnalia*. Oportebat ea intelligere *mystice et spiritualiter* (*μυστικῶς νοεῖν καὶ πνευματικῶς*). Et unde poterant illi, inquires, intelligere, quid esset carnem manducare? Nimirum oportebat opportunum tempus exspectare, et interrogare; non autem discedere. *Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt*. Hoc est, *divina et spiritualia sunt*, nihil *carnale* habentia, nec *naturalem consequentiam* (*οὐδε ἀκολουθίαν φυσικὴν*); sed *omni hac terrena necessitate sunt libera, leges harum infirmarum rerum transcendunt* (*ὑπερκεῖται καὶ τῶν νομῶν τῶν ἐνταῦθα κειμένων*), alium vero sensum habent eminentem. Sicut igitur hic *spiritum* dixit pro *spiritualibus*, ita et *carnem* appellans non *carnalia*, sed *carnaliter intelligere* significavit. Si quis igitur haec *carnaliter intelligeret*, nihil prodesset... Et quomodo dixit: *caro non prodest quidquam*? *Non de sua carne dixit*; absit! sed de illis, qui *carnaliter accipiunt, quae dicta sunt*. Quid vero est *carnaliter intelligere*? simpliciter videre quae oculis patent, et nihil amplius cogitare; hoc enim sibi vult istud *carnaliter*. Oportet autem non ita *ex visu iudicare* (*κρίνειν τοῖς ὀφθαλμοῖς*), sed omnia *mysteria interioribus oculis considerare*, hoc enim est *spiritualiter*. Iam qui non manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, non habet vitam in semetipso. Quomodo ergo *caro non prodest quidquam*? Vides, quod istud *caro non prodest quidquam*, non de ipsius carne dictum est, sed de *carnali intelligentia* » Chrys. in Io. hom. 46. al. 47.

datum a Patre meo. » Postulat ergo fidem sed fidem in verba sua, ut ea dixerat et ab auditoribus intellecta fuerant de manducatione suae carnis. Tum vero absque ulla sensus verborum emollitione sinens discedere discipulos, qui haec credere recusabant, ipsos etiam Apostolos interrogat, num ob doctrinae, ita ut erat intellecta, difficultatem vellet etiam ipsi abire v. 62-68. Atqui haec est nova et luculentissima confirmatio, revera eum esse sensum, quem verba praeseferebant, et quem auditores intellexerant de reali et substantiali Christi carne manducanda et sanguine bibendo, spectata praesertim infinita divini magistri bonitate et misericordia, « qui venit salvum facere, quod perierat; » et missus est in mundum, « non ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. »

Illustrari hoc argumentum potest ex consueta Christi Domini docendi ratione. Quando enim locutiones metaphoricae ab auditoribus praepostere intelligebantur in sensum proprium, saltem quoties id accidit non ex mera calumniandi lubidine sed ex ignorantia, Christus errorem dedocere solebat addita explicatione. Habes hanc rem declaratam apud Card. Wiseman lect. III. Exempla sunt Io. III. 3-5; IV. 32; VII. 39; VIII. 57; XI. 11; Matth. XVI. 6. etc. Iam vero in hac, de qua agimus oratione, error in adversariorum hypothesis ortus esset gravissimus, inducens in defectionem a sequendo Christo multos discipulorum, eo quod verba intelligenda metaphorice accepissent sensu proprio, idque ex ipsa verborum obscuritate, seu potius ex claritate sensus proprii. Nihilominus Christus nullo verbo explicuisset sensum metaphoricum, sed perstitisset in iisdem sententiis male intellectis repetendis, seu potius tota loquendi et agendi ratione praeposteram intelligentiam confirmasset. Atqui haec absona plane sunt a Christi Domini bonitate et consueta docendi ratione. Ergo illa adversariorum hypothesis sensus metaphorici etiam ex hoc capite repugnat.

III. Superest ut consideremus descriptionem effectus, ad quem manducatio carnis Christi promittitur et necessaria declaratur, quia ex hoc capite Protestantes non pauci communem catholicorum interpretationem huius sermonis impugnare consueverunt. Hic tria sunt animadvertenda.

1°. Caro et sanguis Christi vere *cibus* est ac *potus*, adeoque ad vitam supernaturalem ut signum efficax et causa refertur per modum cibi ac potus, proindeque vitam supernaturalem gratiae et per gratiam unionem fidelium cum Christo ut vivorum membrorum cum capite *non primum efficit, sed supponit praexistentem*, atque ad eam nutriendam, augendam, et conservandam speciali modo pertinet. Hinc Christus *supposita vita* promittit fore, « ut si quis ex ipso (hoc pane) manducaverit, *non moriatur* » v. 50. Hinc etiam evidentius post factam iam institutionem Apostolus intentat terribilem illam sententiam: « qui manducat et bibit indigne (non vivens vita gratiae), iudicium sibi manducat et bibit non diiudicans corpus Domini; » et ideo praecipit: « probet autem (δοκιμαζέτω probatum se exhibeat cf. Conc. Trid. sess. XIII. c. 7.) se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat » 1. Cor. XI. 27-29. Ergo locutiones affirmantes: « si quis manducaverit ex hoc pane, *vivet in aeternum, habet vitam aeternam, in me manet et ego in illo, vivet propter me,* » significant *incrementum, conservationem, retentionem vitae supernaturalis*, et consequenter promissionem vitae aeternae, quantum est ex parte virtutis ipsius sacramenti, ut mox explicabimus. Non autem significant haec promissa *primam vitae inchoationem*, sicut in prima orationis parte, ubi de fide agitur, significant verba *venire ad Christum, dari Christo, trahi ad Christum*. His positus intelligitur etiam locutio negativa v. 54: « nisi manducaveritis carnem Filii hominis... *non habebitis vitam in vobis;* » videlicet *non retinebitis vitam in vobis*.

Quia igitur actualis participatio corporis Christi in Eucharistia supponit vitam gratiae, et quia habens vitam gratiae, quamdiu eam habet, est heres regni, illa participatio non est quidem *absolute necessaria* ad salutem. Attamen quia instituta est et ex sese pertinet ad conservandam vitam gratiae, ea *a)* est necessaria ad salutem *vi praecepti divini* omnibus, *qui praecepti sunt capaces*; transgrediendo enim libere praeceptum amittunt vitam gratiae. *b)* Est necessaria *ut medium ad conservandam vitam gratiae* iis, qui hanc vitam possunt peccando amittere; ita tamen ut,

si absque sua culpa hoc medio priventur, illud possit suppleri aliis mediis ad impetranda adiutoria divina. Unde *c)* iis, qui usu rationis destituti sunt, nec *vi praecepti* nec *ut medium conservationis vitae* est necessaria ad salutem (Concilium Tridentinum sess. XXI. cap. 4. can. 4.). Inter verba ergo Christi, quae aliquando ad movendam difficultatem comparari solent: « nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei » Io. III. 5. et: « nisi manducaveritis carnem Filii hominis... non habebitis vitam in vobis » Io. VI. 54. discrimen est maximum, non tam in eo quod formâ etiam grammaticâ prior sententia universalior est quam secunda, sed quod in priori agitur *de prima ad vitam generatione*, sine qua nemo vivere potest; in altera sermo est *de medio ad conservandam et augendam vitam*, quae iam haberi supponitur et quacum, quamdiu habetur, salutis consecutio connectitur.

Quodsi Pelagiani distinguebant inter *regnum coelorum* et *vitam aeternam* ita, ut illud concederent ex Io. III. 5. non obtineri ab infantibus nisi per baptismum, hanc autem eis assererent sine baptismo; Patres quidam et Augustinus prae ceteris ad hanc confutandam distinctionem adhibebant verba Domini Io. VI. 54. de *vita non habenda* sine manducatione carnis Christi, docebantque, « parvulos nisi manducaverint carnem Filii hominis, *vitam prorsus habere non posse* » August. 1. I. Contr. Iulian. c. 4. n. 13. ex Innocen. I. At huiusmodi polemica Patrum loca interpretanda sunt dupliciter; primum enim docent, parvulis spiritualiter mortuis per peccatum infundendam esse vitam per sacramentum. Cum iam pro disciplina eius temporis simul cum baptismo eis conferretur Eucharistia, et adversus sophistas Pelagianos quaerendum esset testimonium, quo non solum ius ad regnum coelorum, sed etiam totidem verbis *vita parvulis deesse et per sacramentum demum donari* ostenderetur, Patres utebantur his Christi verbis Io. VI. 54. quoniam *revera vita gratiae* parvulis conferebatur per Eucharistiam; *non quidem prima* sed tamen eodem moraliter tempore, quo ipsa prima gratia eis infundebatur per baptismum. Hinc secundo agunt Patres de necessitate pro parvulis, *ut Christo coniungantur*, quae coniunctio licet iam fiat sufficienter

ad salutem per baptismum, fit tamen *specialiter* in Eucharistia, atque ideo propter simultaneam susceptionem utriusque sacramenti his Christi verbis uti poterant ad ipsam necessariam coniunctionem cum Christo demonstrandam. Hoc idem aliis verbis exprimere possumus: Patres non dicunt parvulis *necessarium sacramentum* Eucharistiae, sed *rem* sacramenti seu eius *effectum*, qui est *unio cum Christo*, et qui *sufficiens* per baptismum, adhuc *specialius* sed ultra necessitatem per Eucharistiam simul susceptam obtinebatur. Ita s. Fulgentius (ep. 12. ad Ferrand.), quem alio loco citabimus, explicat dicta illa Patrum antecedentium distinguendo manducationem carnis Christi *secundum veritatis mysteria* (in Eucharistia) et *secundum mysterii veritatem* (per unionem cum Christo), quae posterior, inquit, fit iam « in ipso lavacro sanctae regenerationis, » estque sufficiens ad vitam, « etiamsi quis antequam panem illum comedat et calicem bibat, de hoc saeculo in unitate corporis Christi (per baptismum) constitutus abscedat. »

2°. Alterum in verbis Christi observandum occurrit. Promissiones Christi habent quidem formam absolutam et universalem: « si quis manducaverit ex hoc pane, *vivet in aeternum, habet vitam aeternam, in me manet, vivet propter me.* » At sicut universim in institutionibus divinis, sacramentis et mediis salutis, ac gratiae collatione, ita et hic locutionibus huiusmodi absolutis describitur efficacia et finis sacramenti, *quantum in se est et ex parte voluntatis Dei salvificae*; verumtamen ut effectus actu obtineatur, iuxta universalem oeconomiam salutis semper in adultis supponitur respondens *rectus usus et cooperatio ex parte hominum*. Unde non locutiones ipsae indigent restrictione et emollitione; sed praeter id quod illae enuntiant *de fine praesidiorum salutis secundum se et ex parte voluntatis divinae*, considerari etiam debet id, *quod conferendum est ex parte hominum*. Est enim caro Christi *vere cibus* et sanguis Christi *vere potus* v. 56; nihilominus nobis praecipitur: « *operamini cibum*, qui permanet in vitam aeternam, quem Filius hominis dabit vobis » v. 27. Confer dicta de fide iustificante in th. VIII. de Sacram. in genere.

3°. Remanet animadversio, quae respicit aliquos theo-

logos catholicos. Fuerunt enim, licet pauci, qui ne ex hoc capite Io. VI. si ad Eucharistiam referretur, praeceptum communionis sub utraque specie consequi videretur, maluerunt negare, in eo de Eucharistia sermonem esse; ut Nicolaus Cusanus ep. 7. ad Bohemos, Caietanus in 3. q. 80. a. 12. et alii (vide Bellarmin. de Euch. l. I. c. 5.). Contra hanc eorum sive cautionem sive opinionem observanda sunt, quae subiicio. a) Distinguit quidem Christus Dominus *manducare carnem suam* et *bibere sanguinem suum*, et caro Christi vi verborum praesens sub speciebus panis sumitur ratione specierum proprie manducando non autem bibendo, vicissim sanguis Christi vi verborum praesens sub speciebus vini sumitur ratione specierum proprie bibendo et non manducando; non ergo potest negari, *duplicem modum* diversum sumptionis carnis et sanguinis pro duplici diversa *specie visibili* indicari illis verbis: « nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem. » At b) pro praesenti statu carnis et sanguinis Domini, qui iam non moritur, caro est ita inseparabiliter unita sanguini et tota humanitas divinae personae, ut, ubi vi verborum praesens fit sive caro sive sanguis, praesens sit totus Christus. Unde ipsemet manducationem carnis et potionem sanguinis explicat per manducationem ipsius Christi: « qui manducat me. » Ergo repugnat, ut quoad *rem ipsam*, quae sub alterutra specie est totus Christus, plus sumatur sub utraque quam sub una tantum specie. c) Ratione *sacramenti* seu signi nutritionis ad vitam gratiae distinguit quidem Christus *cibum* et *potum*: « caro mea vere est *cibus*, et sanguis meus vere est *potus*. » Sed indigentia h. e. *fames* et *sitis*, cui *cibus* et *potus* medetur, in hoc ordine spirituali non sunt duae res sed una ac eadem, ut Dominus ipse indicat v. 35: « qui venit ad me non esuriet, et qui credit in me non sitiet unquam. » Unde refectionio seu huius indigentiae sublevatio eadem significatur et efficitur per Christum in statu cibi sub specie panis, ac in statu potus sub specie vini. Quamvis igitur *modus significandi* refectionem per convivium *expressior* sit in utraque specie quam in una tantum, *significatio* tamen *eiusdem refectionis* et proinde ratio sacramenti integra est in una etiam specie. Ergo neque *ratione*